

A NÉPKÖLTÉSZET SZÖVEGKUTATÁSI MÓDSZEREI
ÉS EREDMÉNYEI A 20. SZÁZAD DEREKÁTÓL I.
(BALLADAKUTATÁS)

A centenárium¹ tiszteletére szervezett előadás-sorozat lehetőséget és keretet ad a félévszázaddal ezelőtti kutatási irányok és reprezentatív képviselőik eredményeinek áttekintésére. A 20. század második felében a népköltészet kutatása intézményesült, egyetemeken, kutatóhelyeken, múzeumokban hivatásos szakemberek gyarapították a népköltészetre vonatkozó tudást. Az ellentmondásos tények egymásmellettsége ismeretében megállapítható, hogy a háború előtti időkhöz hasonlítva megsokszorozódott a szakemberek száma, a munkahelyek lehetősége, és mindezekből következően gazdagodtak az eredmények. A mögöttünk lévő két emberöltőnyi időben a professzionális folkloristák több nemzedéke dolgozott, és több egyetemi tanszék tanárai képezték a kutatógárdát, amely különböző módon kapcsolódott az elődök eredményeihez, vagy keresett új utat, illetve illeszkedett a diszciplína nemzetközi életébe.

Az eredmények számbavétele nem könnyű, jól bizonyítja ezt az egyetemi tankönyv és a tudománytörténeti munkák adatbázisa.² Majd minden reprezentatív folklór műfajban többféle, egymástól különböző rendszerű elemzési törekvések kezdődtek. Új vagy korábban figyelmen kívül hagyott műfajok kerültek az érdeklődés körébe, miközben jelentős kezdeményezések folytatás nélkül maradtak. Kevés az egymásra épülő, generációkon keresztül ívelő kutatás, jellemző az ismételt újrakezdés. Esetenként a jó kutatások nemcsak megtorpantak, hanem visszhangtalanul elenyésztek, és olyan jelentős eredmény például, mint a népdalszövegek régi stílusára vonatkozó kutatás szinte ismeretlen.³ Semmiképpen sem mondhatjuk, hogy árnyak, buktatók nélküli egyenes út tanúi lehetünk, mert jó kezdeményezések és megtorpanások egyaránt regisztrálhatók. Például a rövid életű Népművészeti Intézetben létrehozott népdalkataszter félbemaradt kezdeményezése, vagy a jelentős anyagi ráfordítással folyt városi folklór kutatása.

¹ Ortutay Gyula és Tálasi István születésnapja alkalmából az MTA I. osztálya tudományos ülészakot rendezett.

² *A magyar folklór* című tankönyv (VOIGT, 1998) összegezte a folklórkutatás eredményeit. Az egész néprajztudományról átfogó tájékoztatást adott Kósa László (KÓSA, 2001, 260–261.). Mindkettő támaszkodott Vargyas Lajos (VARGYAS, 1988) közléseire.

³ Lükő Gábor a magyar népdalszövegek vizsgálatával új irányt nyitott a szövegfolklórban. Vö. LÜKŐ, 1957, 48. és 2002, 339–383. Lükő eredményeinek felismerésére fél évszázadot kellett várni, amit Demény István Pál (DEMÉNY, 2002) és Tanczos Vilmos (TANCZOS, 2006) tanulmányai igazolnak.

A folklórszövegek kutatási területe kiszélesedett, miközben a korábbi időkben felvetődött kérdések is újra előtérbe kerültek, és az új szempontok, új adatok, új módszerek birtokában új megvilágítást nyertek. Minden kutatástörténeti összefoglalás a műfajkutatásban elért jelentős mennyiségű előmunkáltra támaszkodhatott. Elfogadottá vált a folklórtörténeti kutatás, a korábbi századok írott anyagának népköltészeti szempontú vizsgálata, éppen úgy, mint a technikai fejlődés következtében létrejött ún. „média folklór” megismerése. A népköltészet esztétikai szempontú megközelítésén túl a kommunikációelméleti módszerrel új eredmények születtek, és a pszichológiai megközelítés mellett tovább élt a szövegfilológiai kutatás. Folytatódott az adatgyűjtés, és számottevő a 19. század végén már elfelejtettnek tartott tradicionális folklór műfajok hiteles, szövegszempontú közlése, ami nem azonos a kritikai kiadással.

A szövegkutatásra jellemző a műfajcentrikusság, ami kibővült, árnyaltabb lett és a részletek megismerésére irányult. A szájhagyomány vizsgálatához illeszkedett az írott félnépi költészet nemcsak a ponyvák tekintetében (TAKÁCS, 1958; POGÁNY, 1978; BÉKÉS, 1966), hanem a kézírásos versek, élettörténetek stb. területén is (KÜLLÖS, 1977; CSÖRSZ RUMEN – KÜLLÖS, 2000, 2006). A hagyományos kutatási területek mellett új, vagy kellőképpen nem méltatott szövegek rendszerező igényű feltárása került előtérbe (RÉTHEY, 1991). Ezek közül kiemelendő az archaikus ima (ERDÉLYI 1976; TÁNCZOS, 1995, 2006) és a legendaballada (KRÍZA, 1982). A tradicionális műfajok elemzésével, alcsoportok kialakításával olyan új kutatások megkezdésére került sor, mint amilyen a biblikus folklór, a Mária-költészet, a látomás-hagyomány (NAGY, 2001). Mindezek nemzetközi visszhangja is számottevő. A reprezentatív műfajoknál további szakágak keletkeztek alműfajok kiválásával.⁴ A szövegkutatás nagy problémája a műfajelmélet hiánya, aminek következtében a szakterminológia pontatlan, egyenetlen, kivált, ha a félévszázad szövegfolklorisztikai eredményeit összességében nézzük.

A kutatási módszerek megsokszorozódtak ugyan, de ha a számarányokat tekintjük, továbbra is a leíró hagyományközlés dominál. Az összesítő munkák tanúsítják a kognitív elemzést, filológiai adatfeltárásokat, szövegváltozatok ismeretét, esztétikai és történeti szempontú kutatások figyelembevételével történő összesítéseket.⁵ Teret nyert a morfológiai irány, a kulturális antropológiai kutatás, az etnikai kapcsolódásra irányuló összehasonlítás, a szövegtipológiai, funkcionális megközelítés, az alkotás lélektani vizsgálat. A szövegfolklorisztikai konferenciák, tanulmánykötetek reprezentálják a témák, megközelítési módok sokféleségét, valamint azt is, hogy a technika fejlődésével, a nemzetközi kapcsolatok kiszélesedésével a kutatási módszerek még azonos szerzők esetében is eltérőek.⁶

⁴ A ráolvasás kutatásának kiszélesedésével új módszerek alkalmazására került sor, és a korpuszok kiadásával a szövegfolklorisztika szempontrendszere jelentősen bővült. Pócs, 1986.

⁵ Példaként említhető a proverbiumkutatás eredményeinek bemutatása: SZEMERKÉNYI, 2009.

⁶ Dömötör Tekla szokásinterpretációi mutatják a különböző megközelítési módszerek

Ebből a hatalmas nagy anyagból, a szövegfolklorisztika változatos eredményeiből ez alkalommal egy viszonylag jól körülhatárolható egységet – a balladakutatást – emelem ki, elsősorban a meghatározó egyéniségekre és a részletkutatásokra figyelve. A 20. század derekán a néprajzkutatás vezető alakja volt Ortutay.⁷ Az ő ambivalens egyéniségét, szerepvállalását, kommunista politikához kötődését nem kívánom taglalni, helyette a népköltészet kutatására vonatkozó érdemeiről kívánok szót ejteni.

Ortutay Gyula a népi kultúra egyes részeinek összetartozását és egyben sokarcúságát hirdette, ennek megfelelően a műfajok és előadási formák, alkalmak összefüggését hangoztatta általánosságban. Ortutay nem volt filológus alkat. Elméleti indíttatású, de részletekben ki nem dolgozott írásai-
ban – az 1949-es, marxizmust hirdető cikkében (ORTUTAY, 1949), népköltészet antológiák bevezetőjében (ORTUTAY, 1955), a variáns-invariáns témával foglalkozó akadémiai székfoglalójában (ORTUTAY, 1959) – összefüggő egésként tekintett a népköltészetre. Ortutay nem tekintette magát balladakutatónak, pedig a nagyszerű *Székely népballadák* (ORTUTAY, 1935, 1940, 1948) háromszori kiadása és a magyar klasszikus irodalom három sorozatában közzétett népköltészeti válogatás előszava kötődik nevéhez (ORTUTAY – KRÍZA 1968, 1976), ezen kívül néhány balladára vonatkozó tanulmányt írt. A reprezentatív magyar és angol nyelvű esszégyűjteményébe (ORTUTAY, 1966, 1972) egyetlen balladával kapcsolatos írását sem vette fel. Áttekintést adott a műfaj kutatástörténetéről, eredetéről, esztétikai értékéről, európai kapcsolatrendszeréről,⁸ hangsúlyozta a magyar népballadák európai kultúrához kötődését (ORTUTAY, 1953). Hiába találhatók más földrészekon balladák, balladai motívumok – ausztráliai bozót-balladák, amerikai cowboy balladák –, amelyek a rabénekek, bujdosóénekek, betyárdalok előadására, stílusára emlékeztetnek, történetileg, esztétikailag különböznek az európai balladaműfajtól.⁹ A ballada műfajának kialakulását illetően annak többgyökerűségét emelte ki,¹⁰ fontosnak vélte az egyéniségek alkotókészségét, de

egymásmellettségét (DÖMÖTÖR, 1974). A közvetlen munkatársak, tanítványok által készített tanulmánykötet bizonyosság a módszerek sokféleségére, példaként említhető: EKLER – MIKOS – VARGYAS, 2006.

⁷ Ortutay Gyula folklórirányító tevékenységéről, életútjáról két összefoglalás jelent meg. KATONA, 1990; PALÁDI-KOVÁCS, 1991. Ellentmondásos egyéniségéről ő maga vall a naplójában, amit éppen születésének centenáriuma adtak ki, de a kortársak is véleményt formáltak.

⁸ Ortutay tanulmányai népszerűsítő írások voltak, széles olvasottságot és tájékozottságot sugallva. A legutolsó, bevezetőnek szánt, tanulmányából rövid összesítés jelent meg *Balladaköltészetünk* címmel a posztumusz könyvében: ORTUTAY, 1985, 11–26.

⁹ „Nem tűnik kétségesnek a kutatók előtt, legalábbis jelentős többségük előtt, hogy a ballada, sokféle műfaji színeződése, eltérése ellenére is, jellegzetesen európai műfaj, s ha e műfaj kialakulásának tényezőiben van is vita elegendő, azt alig vitatják, hogy ez a kialakulás Európában történt.” (ORTUTAY – KRÍZA, 1976, 702.)

¹⁰ Visszatérően hivatkozott a görög előzményekre. Digenisz Akritisz „vagy harminc balladából álló ciklusa, balladák, amelyek az időszámításunk utáni 9–10. századra mennek vissza, balladák, amelyek megelőzték az eposzt” (ORTUTAY – KRÍZA, 1976, 704.).

nem mellőzte a más népektől való kölcsönzés lehetőségét. Állításainál hivatkozott a szerzőkre, gyűjteményekre, balladacímekre, de mindig megmaradt az általános ismeretközlésnél a szabad gondolattársítás egyenetlenségével (ORTUTAY, 1969). A kommunista pártrendhez alkalmazkodó oktatáspolitikai helyzetét kihasználva, nemzetközi folkloristákkal létesített kapcsolatot, így tájékozódott az új eredményekről, azokat könnyedén hozzátoldta a korábbiakhoz.¹¹ Így történt, hogy miután megismerte Vargyas Lajos elméletét a magyar balladák francia eredetére vonatkozóan, mint hipotézist nem zárta ki.¹² Ambivalens egyéniségét jellemzi, hogy Vargyas cikkei az általa szerkesztett folyóiratokban jelentek meg, de könyvbeli kiadását megakadályozta.¹³ A bezártságra ítélt kommunista időszakban számos nemzetközi konferenciát szervezett Magyarországon, amellyel lehetőséget teremtett a hazai kollégáknak a szakma prominens képviselőivel való találkozásra, és esetenként munkatársaknak külföldi tanulmányút lehetőségét is biztosította. Ebből adódott, hogy a magyar folklorisztika eredményei ismertebbek voltak a nyugat-európai szakemberek előtt, mint más szocialista országok folkloristáié.

Ortutay nem alakított ki ballada-elméletet, hanem az elődök (Gragger, Dános Erzsébet, Solymossy Sándor, Entwistle, Seemann) gondolataihoz csatlakozott, és népszerűsítette a magyar eredményeket külföldön, különösen Gregussét. A ballada műfajra vonatkozó általános megállapítások mind a mai napig az ő közvetítésével élnek a köztudatban, illetve kerültek be a tankönyvekbe és népszerűsítő írásokba. Tetszetős kiadványokkal évtizedeken át ébren tartotta a műfaj iránti érdeklődést. Tudatosította, hogy a népballada – különösen a régi történeti réteg – nemcsak folklórunknak, hanem az egész nemzeti kultúránknak megbecsült, patinás értéke. A rendszeres folklorgyűjtést nagyra értékelte, támogatásával jelent meg a Helikon kiadásában Kallós Zoltán és Ujváry Zoltán rangos gyűjteménye. Célul tűzte ki

¹¹ Ma már elképzelhetetlen, hogy a Kádár korszakban nem lehetett a nyugat-európai szakemberekkel kapcsolatot tartani, és a központi könyvtárakba sem érkeztek meg a szakkönyvek, még ha ajándékba küldték is azokat. Ebben az időszakban Ortutay több nemzetközi tudományos szervezet tagjaként és vezetőjeként utazhatott, s ha akarta, bővíthette szakmai ismereteit.

¹² Ortutay nem vitakozott Vargyassal, hanem azt írta: „Vargyas Lajos úgy véli, egyetértésben felfogásunkkal, hogy a magyar népballada-költészet szerves része az európainak, de ezen általános megállapításon túl az egyes balladák eddigi összehasonlító vizsgálatain túl arra a következtetésre jut, hogy a magyar népballadák néhány csoportja a középkori francia–vallón balladák rokona: közöttük az összefüggés «egyeneseági», s elméletét a költészeti, motívumtörténeti összevetések mellett településtörténeti, történeti tényekkel is alátámasztotta. Ha vitázunk is Vargyas egyes tételeivel (különösen egyes balladák keleti párhuzamaival!), mégis azt gondoljuk, hogy sok értékes mozzanatra hívta fel a figyelmünket, s helyesnek kell elfogadnunk azt a véleményét, hogy Közép-Európában, Kelet-Európában a magyar népballada egyike a hatásokat, költészeti áramlatokat befogadó és kisugárzó központoknak” (ORTUTAY – KRÍZA, 1968, 697.).

¹³ Ortutay szerkesztésében megjelenő Ethnographia és Acta Ethnographica hasábjain publikálta Vargyas a *Kutatások a középkori ballada történetében* címen végzett kutatásait.

a balladaszövegek kritikai kiadását is.¹⁴ Egyetlen elméleti indíttatású munkája (*Variáns, invariáns, affinitás*) a szájhagyomány alakulásának általános kérdéseit érintette, de a felvetett problémákra nem adott feleletet, miként az általa összehívott munkaközösség sem.¹⁵ Ortutay elismerte a Bartók és Kodály által kidolgozott, népzene kutatásban alkalmazott kategóriákat, például a régi és új stílus szétválasztására vonatkozó rendszerezést. Ennek tudatában engedte érvényesülni a magyar népballadák összesítő válogatásánál a régi és új balladastílus határozott bemutatására és a történeti rétegek feltárására irányuló javaslatokat (KRÍZA, 1971, 183.; ORTUTAY – KRÍZA, 1968).

Az 1960-as években a különböző tájegységek balladaköltészetét bemutató kiadványok mellett megindult a típusokra (Mennybe vitt lány, Elcsalt menyecske), motívumokra, szimbólumokra vonatkozó részletkutatás.¹⁶ Fél évszázad távlatából úgy tűnik, hogy a monográfiák közül a legjelentősebb a *Halálra táncoltatott lány* ballada esztétikai elemzése volt (KRÍZA, 1967). Számos hivatkozásból kitűnt, hogy a tipológiai kutatásnak van alternatívája a finn földrajz-történeti iránnyal szemben. Rávilágított a régi és új stílus kategorikus szétválasztásának ellentmondásaira, emellett a variálódás, táji-történeti tagolódás folyamatát igazolta (KRÍZA, 1983).

A nemzetközi kutatásban az 1970-es években kezdődtek az európai balladaköltészet rendszerező munkálatai, a nemzeti katalógusok készítése, ami összhangban volt nálunk az újonnan felfedezett alműfaj, a legendaballadák kutatásával.¹⁷ A legendaballadák feltárása idején a magyarországi kutatás a nemzetközi balladakutatás élvonalához tartozott, miként Dietz-Rüdiger Moser nyilatkozott a témaválasztásról. Kríza tanulmányai csak jóval később, 1991-ben jelentek meg *A magyar népballada* címen (KRÍZA, 1991).

Az 1950-es évek elején Csanádi – Vargyas nagy sikerű *Röpülj páva, rö-pülj* (CSANÁDI – VARGYAS, 1954) című kötete a balladák művészi értékére, szépségére, a magyar folklór esztétikai gazdagságára irányította a figyelmet. Vargyas szándéka volt a teljes magyar balladakincs összegyűjtése, rendszerezése, és e cél érdekében munkatársaival közösen hosszú éveken át folyt a feltáró munka. Ennek bizonyossága a *Magyar népballada és Európa* című két kötetes, tanulmányokkal alátámasztott rendszerező összefoglalás (VARGYAS, 1976). Ez utóbbinak 1983-ban kiadott angol nyelvű fordítása

¹⁴ Kritikai kiadásként indította el a méltatlanul mellőzött Kálmány Lajos kéziratot anyagának közzétételét, amiből két kötet jelent meg (KÁLMÁNY, 1952, 1954).

¹⁵ A szájhagyományozódás alapvető kérdéseinek megtárgyalására külföldről jeles folkloristákat hívott Ortutay Magyarországra 1969-ben, és ennek a tanácskozásnak az anyaga bizonyítja a problematika összetettségét: VOIGT, 1974.

¹⁶ Domokos Pál Péter, Fettich Nándor A mennybe vitt lány balladájáról, Korompay Bertalan a Molnár Anna balladáról írt tanulmányt. Fél évszázaddal később Demény István Pál új kutatásokkal egészítette ki az eredményeket (DOMOKOS, 1959; FETTICH, 1953; KOROMPAY, 1989; DEMÉNY, 1992).

¹⁷ 1973-ban védte meg Kríza Ildikó a *Legendaballada. Epikai-lirai alkotások az irodalom és folklór határán* című kandidátusi disszertációt. Megjelenésére tíz évet kellett várni (KRÍZA, 1982).

(VARGYAS, 1983), és a szintén angol nyelvű, középkori kutatásokra vonatkozó könyve (VARGYAS, 1967) széles körben vált ismertté. A katalógus hat és félezer szöveget ölel fel, és rendszerezésében mindössze százharmincnégypontot különít el, elsősorban esztétikai szempontok szerint.

A balladakutatásban új elméletet hozott Vargyas a finn földrajz-történeti összehasonlító módszer alkalmazásával. A régi, középkori gyökerű magyar balladának tartott szüzsék egy negyedéről (20 balladatípus) azok francia–val-lon eredetét feltételezte (VARGYAS, 1960, 163–276.), hét balladát, balladai elemet pedig keleti örökségnek tartott (VARGYAS, 1960, 479–523.). Elmélete szerint a 12–13. században francia földön született a ballada műfaja, onnan telepések révén került a Kárpát-medencébe. Itt meghonosodott, második balladaközpont keletkezett, ahonnan kisugárzott a kelet-európai térségbe (VARGYAS, 1959). A műfajra vonatkozó elképzeléseit, a ballada társadalmi hátterére vonatkozó ismereteit tanulmányaiban részletezte (VARGYAS, 1962).

Az 1960–1970-es években a balladakutatás eredményei túlnőttek a szak-tudomány határain. Irodalmárok, művelődéstörténészek körében kérdések és kétségek fogalmazódtak meg azt illetően, hogyan lehetséges a késő közép-kori ballada francia átvétele, amikor a magyar művelődés egészében hasonló méretű kulturális hatásról nincs szó, és poétikai formák sem léteztek. A kelet-európai kutatók vitatták, hogy a Kárpát-medencében létrejött balladaközpont termékenyen hatott volna a környező népek szájhagyományára. A magyarul és angolul közreadott, *Kőműves Kelemen* című monográfia váltotta ki a legnagyobb visszhangot. Ion Talos kolozsvári folklorista (TALOS, 1973) és az athéni professzor, Georgios Megas (MEGAS, 1971) írt monográfiát a falba épített asszony típusú balladáról. Mindketten cáfolták, hogy a mitikus párhuzammal, sok variánssal rendelkező balladát a magyaroktól vették volna át. Összehasonlító filológiai módszerrel bizonyította Talos a román, Megas pedig a görög eredetet. A román balladakatalógusban Amzulescu a szerelmi és családi balladák hatalmas témaköréről mutatta ki azok kétezer éves román hagyományát, sehol sem említve hasonló szüzséjű magyar vagy francia balladák párhuzamát (AMZULESCU, 1983). Az orosz és ukrán balladák ismeretében Putyilov bizonyította (PUTYILOV, 1976), hogy magyar közvetítés nélkül is léteztek az idegenbe eladott lányról, gyerekeit fel nem ismerő szülőről szóló alkotások, amelyek francia eredetét feltételezte Vargyas. A nemzetközi balladakutatás mellőzte Vargyas elméletének tanulságait.

A magyar balladák keleti gyökereire vonatkozó elmülethez kapcsolódott Demény István Pál kutatása (DEMÉNY, 1980). Bizonyította, hogy a Kerekes Izsák ballada 1704-ből fennmaradt szövege invariáns, benne a hősi álom motívuma köthető a hősköltészethez. Demény a hősepika népköltészetben fellelhető különböző elemeit széles anyagismerettel, megfelelő nyelvtudás birtokában tárta fel (DEMÉNY, 2002). További új összefüggést talált a balladomotívumokra vonatkozóan Kovács Előd a perzsa források ismeretében (KOVÁCS, 2005). Így mára az általánosságban emlegetett keleti elemekre,

ősi gyökerekre vonatkozó feltételezések a filológiai kutatásokkal együtt értékelhetők.¹⁸

A magyar folkloristák közül egyedül Faragó József bírálta Vargyas eredményeit (FARAGÓ, 1993). A francia eredetűnek tartott Esküvőre hazatérő kedves típusú balladáról filológiai módszerrel kimutatta, hogy román fordítás révén került a moldvai hagyományba, és nem középkori francia gyökerű.¹⁹ Filológusként nehezményezte, hogy a variánsok felsorolásánál csak a helynév szerepel, így nincs mód a filológiai munka továbbvitelére sem a magyar, sem a nemzetközi összehasonlításakor, a lista tehát nem tölti be a katalógus szerepét.²⁰ Az anyagismerettel kapcsolatban megjegyezte, hogy kétezer ismert erdélyi szövegről Vargyas nem tudott (FARAGÓ, 1965), továbbá a 20. századi gyűjtések alapján lényegesen több típus meglétét is bizonyította.

Az erdélyi balladaköltészet szorgalmas gyűjtője és kutatója, Faragó József, a román és magyar balladák iránt egyaránt nyitott volt. Szövegfolklorisztikai munkáiban többféle módszert alkalmazott. Egyik fő szakterülete a román–magyar folklórkapcsolatok kutatása volt. Kilenc kötetben tette közzé a legszebb, legjelentősebb román balladákat magyarul. Így az összehasonlító kutatás számára ma már rendelkezésre állnak a román balladaköltészet igényesen fordított szövegei. Faragó az erdélyi folklór minden műfajának a lehető legalaposabb megismerésére, kutatására, irányítására, népszerűsítésére vállalkozott. A balladakutatása ebbe a sorba illeszkedik. Szándéka volt egy erdélyi balladakorpusz, katalógus létrehozása. E cél érdekében gyűjtötte a 19. századi forrásokban megbúvó balladákat, és az Erdély eldugott falvaiban tevékenykedő önkéntes gyűjtők munkáját is e cél érdekében koordinálta (FARAGÓ, 1993). Szerepet vállalt például a háromszéki,²¹ a szatmári népballadák (BURA, 1978) közzétételében.²² Balladaközlései a magyar kultúra terjesztését segítették, ezért a népszerűsítő formát tartotta legfontosabbnak az akkori magyarelles kultúrpolitikát ellensúlyozva.²³

Faragó tanulmányainak legteljesebb gyűjteménye *Balladák földjén* címmel jelent meg (FARAGÓ, 1977, 2005). Bebizonyította, hogy a magyaror-

¹⁸ Negyven év távlatából Demény István Pál méltatta Vargyas eredményeit: DEMÉNY, 1999, 208–212.

¹⁹ A szeretet próbája típusú balladát Vargyas francia eredetűnek vélte. Amzulescu a román balladák ismeretében a kígyó motívum alapján feltárta román összefüggéseit, ógörög költészetből eredeztethető motívumkészletét.

²⁰ A nemzetközi balladakutató munkaközösség elfogadta a katalógus rendjét: 1. mágikus, mitikus balladák; 2. vallási tematikájú balladák; 3. szerelmi; 4. családi; 5. társadalmi; 6. történeti; 7. hősi tettekről szóló balladák; 8. szerencsétlenségekről, balesetekről szóló balladák; 9. kegyetlenségről, gyilkosságról szóló balladák; 10. tréfás balladák; 11. kozmikus vonatkozású balladák. A nemzeti balladakatalógusok ezt a csoportosítást követik. Az esztétikai szempontú csoportosítás az összehasonlító, filológiai kutatásban társtalan.

²¹ Kónsza Samu, Albert Ernő gyűjtését kiadáshoz segítette. ALBERT – FARAGÓ, 1973; KONSZA – FARAGÓ, 1957.

²² Olosz Katalin, Pozsony Ferenc és mások gyűjtéseit bedolgozta saját rendszerébe.

²³ Ezért a *Vadrózsák* újraközlésénél elhagyta a tájnyelvi formák zömét és mellőzte a szerinte nem folklór adatokat. Vö. KRIZA, 1975, 2002.

szági balladakutatáshoz erdélyi szemmel és anyagismerettel sok újat lehet hozzátenni. Nem alkotott új balladaelméletet, nem írt balladamonográfiát, de lényeges kiegészítést tett egy-egy típus alaposabb megismeréséhez, ilyen például a Barcsai balladában szereplő „vont arany” szoknya eredeti jelentésének feltárása. Ismeretlen balladák, illetve ismert típusok újabb változatait közölte. A megtalált szövegek kapcsán a ballada társadalomban betöltött helyéről, a hagyomány alakulásáról, az alkotási folyamatokról hozott hírt. Modern, folklórszociológiai módszerrel elemezte egyetlen falu balladaismeretét (FARAGÓ, 1977), amit a nemzetközi kutatás példaértékűnek ismert el.

Faragó nem volt teoretikus alkat, filológiai készségét alkalmanként juttatta érvényre. Legfőbb érdeme a népszerű szövegközlésen túl az érzékeny megfigyelés az élő néphagyomány alakulásáról. Elelte alkonyán három balladakötettel ajándékozta meg az erdélyi folklór iránt érdeklődőket.²⁴ Az *Őszékely balladák* (FARAGÓ, 1999) 60 balladatípust, a *Csángó népballadák* (FARAGÓ, 2002) 56 balladatípust, balladaszerű éneket, a *Régi erdélyi népballadák* 47 típus tartalmaz, a hajdani gyűjtőtársnak, Kallós Zoltánnak legkorábbi ballada-felfedezéseit is újraközölve (FARAGÓ, 2006).

A közvélemény szerint napjainkban Kallós Zoltán a legismertebb balladaszakértő. A *Balladák könyve* azonos címmel, változó tartalommal három kiadást ért meg (KALLÓS, 1970). A gyűjtését az erdélyi művelődés két kiváló szakembere, Szabó T. Attila és Jagamas János gondozta. A könyv hamarosan magyarországi kiadásban is megjelent.²⁵ Újabb gyűjtéseit Kallós *Ez az utazólevelem* című kötetében közölte (KALLÓS, 2001). CD-n, lemezen, filmen vált ismertté hatalmas anyaga, Kallós 15 ezer népdalfelvételével a népzene-kutatók élvonalába tartozik. Általa gyűjtött erdélyi népköltészeti alkotások 13 lemezen hallhatók. A nagy tiszteletnek örvendő szakembert az eldugott falvakban, táncházakban éppen úgy ismerik, mint a szakmai körökben, és nem véletlen, hogy munkásságát Kossuth-díjjal, Magyar Örökség Díjjal és Corvin-lánccal jutalmazták.

A 20. század derekán az ismeretlenségben élő Kallós Zoltán (Jagamas tanítványa) rendkívüli gyűjtései Andrásfalvy Bertalan és Martin György közvetítésével kerültek Vargyashoz, amit ő azonnal közzétett (KALLÓS, 1958). Kallós felfedezései, sohasem hallott, ismeretlen szüzséjű balladáik relevációként hatottak. A régi stílusú balladák megismerése lényegében a 19. század végén, 20. század elején lezárult. Ismeretlen balladatípusok alig

²⁴ Posztumusz könyvének bevezetőjéhez írta Faragó: „Olyan trilógiát igyekeztem alkotni, amely régi balladaköltészetünk összes értékeit, szépségeit csokorba kötve könnyen hozzáférhetővé teszi” (FARAGÓ, 2006, 5.).

²⁵ A Helikon Kiadó akkori vezetője, Szántó Tibor igényesen szerkesztve új kiadásban, azonos címmel jelentette meg a *Balladák könyvét*. Megjegyzendő, hogy Jagamas gondos dallam-lejegyzése függelékbe került, és a mesévé vált balladákat teljesen mellőzték. A könyvhöz mellékletként négy lemezt csatoltak. Az új gyűjtéseknek sem a dallama, sem a szövege nem szerepelt a könyvben. Ennek kiküszöbölésére vállalkozott az MTA Néprajzi Kutató Csoport, kiegészítve a közlést német fordítással. A kétnyelvű kiadással az erdélyi, moldvai balladák a nemzetközi kutatás számára hozzáférhetővé váltak: SZABÓ T., 1982.

kerültek elő, ezt tanúsítja Ág Tibor²⁶ egész Felvidékre kiterjedő, több évtizedes, gondos munkája, és Olosz Katalin tudománytörténeti adatfeltárása.²⁷ A moldvai balladák felfedezése viszont az egész magyar balladaköltészet megítélésében játszott szerepet. A csángó-kutatás ekkor került újra előtérbe, jelentősége az egész néprajztudományra kiterjedt.

Túlzás lenne azt állítani, hogy a balladakutatás fellendülése az 1970-es években a moldvai folklór újrafelfedezésével függ össze, de azt mondhatjuk, hogy ezekben az években különösen gazdag publikációs termésnek lehettünk tanúi. A táji gyűjtések megszorodtak. Nemcsak Erdélyben (BURA, 1978; POZSONY, 1984, 1994; RÁDULY, 1975), hanem Pozsonyban (ÁG – SIMA, 1979; LISZKA, 2010), Ungváron (VÁRI FÁBIÁN, 1992) és Újvidéken (PENAVIN, 1963; BURÁNY, 1964; KOVÁCS – MATIJEVICS, 1975) jelentek meg önálló kiadványok helybeli szakemberek (BECK, 1988a, 1988b; EGYÜD, 1975; NAGY Z., 1976; NAGY M., 1980) munkájaként. E lokális gyűjtések, helyi kiadványok közül kiemelkedik Pozsony Ferenc két kötete és Ujváry Zoltán gömöri balladaközlése. Ujváry történeti adatfeltárással és a Kádár István balladaelemzésével is gazdagította a tudományt.²⁸

1971–1988 között évente megjelent a nemzetközi balladakutatás bibliográfiája (KUMER, 1972–1989), ehhez a magyar nyelvterületről az adatokat Kríza Ildikó juttatta el. A bibliográfia átfogó képet ad az eredményekről, és mutatja a hazai kutatás rangos helyét a nemzetközi mezőny egészében. 1979-ben, amikor az MTA Néprajzi Kutató Csoport Ortutay halála után áldatlan helyzetben volt, Kríza szervezte meg a balladakutatók nemzetközi tanácskozását.²⁹ Nagy érdeklődés mellett hét hazai kutató tartott előadást, bizonyítva a szövegkutatás sokféleségét és a magyar balladakutatás erejét. Sajnos nem mondható el ugyanez a 2001-ben újból Magyarországon megrendezett balladakutató tanácskozásról, ahol Krízán (a szervezőn) kívül egyedül Voigt Vilmos képviselte a hazai folklórt. A felettes intézmények egyetlen fillérrel nem segítettek a nemzetközi tanácskozást. Külön csoda, hogy a teljes anyag megjelenhetett, jelezve kapcsolódásunkat a nemzetközi kutatáshoz (BARNA – KRÍZA, 2002). A balladaköltészet iránti érdeklődés a 20. század végén megtorpant, de nem állt meg. Esetenként folyóiratokban, önálló monográfiákban megjelennek új eredmények, új gyűjtések (MAGYAR, 2009, 2011). A ballada-

²⁶ Ág Tibor munkájának érdeme egy új balladatípus közlése az önmagát feláldozó lányról: ÁG – SIMA, 1979. Az eltűntnek vélt Nyitra környéki balladákat 65 év elmúltával Liszka József tette közzé (LISZKA, 2010).

²⁷ Olosz Katalin az ördögnek eladott lány balladájára bukkant rá: OLOSZ, 2005, 48–60. Kiadatlan 19. századi balladákat közöl Olosz Katalin Szabó Sámuel hagyatékából: OLOSZ, 2009, 133–195.

²⁸ A táji balladagyűjtések tanúsítják a kanonizált szövegeken túli költészet gazdag variálódását. A magyar balladakincs nem ítéhető meg csupán a klasszikusnak nevezett típusok révén. A kistérségi folklór gazdagságának ismerete nélkülözhetetlen a 19–20. század népköltészetének megítéléséhez.

²⁹ A tanácskozás teljes anyaga megjelent, igaz nagyon szerény formában. BREDNICH – DITTMAR, 1980.

hősök sorsával kapcsolatos források, történeti kútfőkben talált adatok mutatják mennyi feltáratlan munka áll a kutatók előtt (LANCZENDORFER – GÜLCH, 2003; KESZEG, 2004a, 233–270., 2004b; ALBERT, 1996, 86–140.; KÜLLÖS, 2001; CSÖRSZ RUMEN, 2003, 31–50.; OLOSZ, 2009).

Jelen alkalommal a népköltészet szövegkutatásának nagy folyamából egyetlen „kis” területére, a balladakutatásra koncentráltam. Szándékomban állt bemutatni az egymástól független kezdeményezések sokféleségét, kiemelve Vargyas munkásságának jelentőségét, ami Ortutay kultúrpolitikai támogatása nélkül valósult meg.

A bevezetőben óvatosan körvonalazott gondolatok summázhatók zárószóként: jelentős eredmények egyéni kezdeményezésként valósultak meg, és a különböző módszerek egymástól függetlenek. Ismételten kiemelhető, hogy az elméletek múlandósága mellett maradandó értékévé vált az anyagfeltárás és annak magas szintű interpretálása, viszont hiányzik a balladakatalógus. A magyar balladakutatás az 1960–1970-es években a nemzetközi kutatás élvonalában volt. Az utóbbi két évtizedben megjelent írások jól mutatják az új irányok megjelenését, a kortárs folklór megbecsülését, a történeti adatok értékét, a filológiai kutatások jelentőségét, valamint az elemzési módszerek kiszélesedését. A 20–21. század fordulóján ismét jelentős figyelem övezi a balladaműfajt.

IRODALOM

ÁG Tibor – SIMA Ferenc

1979 *Vétessek ki szóló szívem*. Szlovákiai magyar népballadák. Pozsony, Madách Könyvkiadó.

ALBERT Ernő – FARAGÓ József

1973 *Háromszéki népballadák*. Albert Ernő és tanítványai gyűjteménye Faragó József bevezetőjével és jegyzeteivel. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

1996 Ballada Váradi Józsefről. *Néprajzi Látóhatár*, V, 86–140.

AMZULESCU, Alexandru I.

1983 *Balada familiala. Tipologie și corpus de texte poetic*. București, Ed. Academiei.

BARNA Gábor – KRÍZA Ildikó (szerk.)

2002 *Folk Ballads, Ethics, Moral Issues*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BECK Zoltán

1988a *Fehér László lovat lopott*. Népballadák. Békés megyei gyűjtés. Békéscsaba, Tevan Andor Gimnázium.

1988b *Vitális Imrénének véres fokosa*. Népballadák Békés megyéből. Békéscsaba – Gyula – Szeged, Békés Megyei Tanács VB.

BÉKÉS István

1966 *Magyar ponyva pitaval*. Budapest, Minerva Kiadó.

- BREDNICH, Rolf Wilhelm – DITTMAR, Jürgen (szerk.)
1980 *Balladentagung* 9. Budapest, MTA Néprajzi Kutató Csoport.
- BURA László
1978 *Szatmári népballadák*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- BURÁNY Béla
1964 *Zentavidéki népballadák*. Zenta. (Zentai Füzetek 8.)
- CSANÁDI Imre – VARGYAS Lajos
1954 *Röpülj páva, röpjölj*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.
- CSÖRSZ RUMEN István
2003 Népballadáink egyik forrásvidéke: a közköltészet. *Néprajzi Látóhatár*, XII, 31–50.
- CSÖRSZ RUMEN István – KÜLLÖS Imola
2000 *Közköltészet 1. Mulattatók*. Sajtó alá rendezte Küllös Imola, munkatárs Csörsz Rumen István. Budapest, Balassi Kiadó. (Régi Magyar Költők Tára XVIII. század 4.)
2006 *Közköltészet 2. Társasági és lakodalmi költészet*. Budapest, Universitas Könyvkiadó (Régi Magyar Költők Tára XVIII. század 8.)
- DEMÉNY István Pál
1980 *Kerekes Izsák balladája. Összehasonlító-tipológiai tanulmány*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
1992 *A Szent László legenda és Molnár Anna balladája*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
1999 Vargyas módszeréről. In: DEMÉNY István Pál: *Táltosok, kerekék, lángok*. 208–212. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
2002 *Hősi epika*. Budapest, Európai Folklor Intézet – L’Harmattan Kiadó.
2002 *Széles vízen keskeny palló*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- DOMOKOS Pál Péter
1959 Júlia szép leány. *Ethnographia*, LXIII, 13–60.
- DÖMÖTÖR Tekla
1974 *Népszokások költészete*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- EGYÜD Árpád
1975 *Somogyi népköltészet* I. Kaposvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- ERDÉLYI Zsuzsanna
1977 *Hegyet hágék, lőtöt lépék*. Budapest, Magvető Könyvkiadó. (Bővített kiadás: Pozsony, Kaligram Könyvkiadó, 1999.)
- EKLER Andrea – MIKOS Éva – VARGYAS Gábor (szerk.)
2006 *Teremtés. Szövegfolklorisztikai tanulmányok Nagy Ilona tiszteletére*. Budapest, L’Harmattan Kiadó.
- FARAGÓ József
1965 *Jávorfa, muzsika*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

- 1977 *Balladák földjén*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. (Bővített új kiadás: *Ismét a balladák földjén*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2005.)
- 1977 A népballadák Kibéd mai köztudatában. In: FARAGÓ József: *Balladák földjén*. 328–342. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- 1993 A Magyar népballadák táráért. *Ethnographia*, 104, 157–166.
- 1999 *Ószékely népballadák*. Összesítő válogatás. Bukarest – Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó (2. kiadás).
- 2002 *Csángómagyar népballadák*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- 2006 *Régi erdélyi népballadák*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- FETTICH Nándor
1953 A Júlia szép leány balladáról. *Ethnographia*, LXIII, 61–76.
- KALLÓS Zoltán
1958 Ismeretlen balladák Moldvából. *Néprajzi Közlemények*, III, 51–70.
- 1970 *Balladák könyve. Élő hazai magyar népballadák*. Kallós Zoltán gyűjtése. Szabó T. Attila gondozásában. A dallamanyagot Jagamas János, a népköltészeti részt Szabó T. Attila ellenőrizte. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. (Átdolgozott kiadás Budapest, Helikon Könyvkiadó, 1973.)
- 2001 *Ez az utazólevelem*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- KÁLMÁNY Lajos
1952 *Történeti énekek és katonadalok*. Budapest, Közoktatásügyi Kiadóvállalat.
- 1954 *Alföldi népballadák*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KATONA Imre
1990 *Az idő mérlegén. Ortutay Gyula életműve*. Szabadka, Veljko Vlahovic Munkásegylet. (Életjel miniatűrök 45.)
- KESZEG Vilmos
2004a *Aranyosszék népköltészete I*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- 2004b A lokális ballada: beszédmód és kontextus. In: ANDRÁSFALVY Bertalan – DOMOKOS Mária – NAGY Ilona (szerk.): *Az idő rostájában. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára III*. 295–324. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- KONCSA Samu – FARAGÓ József
1957 *Háromszéki magyar népköltészet*. Marosvásárhely, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó.
- KOROMPAY Bertalan
1989 Molnár Anna balladája. In: KOROMPAY Bertalan: *Finn nyomokon: Folklor néprajz, irodalom II*. 245–372. Budapest, Korompay Bertalan.
- KÓSA László
2001 A magyar néprajz a XX. század második felében. In: KÓSA László: *A magyar néprajz tudománytörténete*. 260–261. Budapest, Osiris Kiadó.

- KOVÁCS Előd
2005 *Ardakshír perzsa nagykirály. A perzsa krónika és a magyar népbal-
ladák.* Debrecen, Ethnica Kiadó.
- KOVÁCS Ilona – MATIJEVICS Lajos
1975 *Gombosi népbaladák.* Újvidék, Fórum Kiadó.
- KRÍZA Ildikó
1967 *A halálra táncoltatott lány. Egy magyar népbaladacsoport vizsgálá-
lata.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
1971 Ballada klasszifikáció – Ballada műfaj. In: DIÓSZEGI Vilmos (szerk.):
Népi Kultúra– Népi Társadalom V–VI. Az MTA Néprajzi Kutató
Csoportjának Évkönyve. 183–197. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1982 *A legendaballada.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
1983 Regional differentiation of folk ballads. *Acta Ethnographica*, 32,
23–34.
1991 *A magyar népballada.* Fejezetek a balladakutatásból. Debrecen,
Kossuth Lajos Tudományegyetem.
- KRÍZA János
1975 *Vadrózsák.* Kriza János székely népköltési gyűjteménye. Faragó
József gondozásában. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. (Második
kiegészített kiadás: Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2002.)
- KUMER, Zmaga (szerk.)
1972–1989 *Jahresbibliographie für Volksballadenforschung.* 1–19.
Ljubljana.
- KÜLLÖS Imola
1988 Igaz történet, élettörténet, önéletrajz. In: VARGYAS Lajos (főszerk.):
Magyar néprajz nyolc kötetben V. Folklór 1. Magyar népköltészet.
251–266. Budapest, Akadémiai Kiadó.
2004 Balladaszüzsék és -típusok legrégebb kéziratoss feljegyzései. In:
ANDRÁSFALVY Bertalan – DOMOKOS Mária – NAGY Ilona (szerk.): *Az
idő rostájában. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára*
III. 265–294. Budapest, L’Harmattan Kiadó.
- LAMMEL Annamária – NAGY Ilona
1985 *Parasztbiblia.* Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- LANCZENDORFER Zsuzsanna – GÜLCH Csaba
2003 *A vérző liliom. Dely Mária balladája a néphagyományban és a köl-
tészeti tükrében.* Győr, k. n.
- LISZKA József (szerk.)
2010 *Nyitra vidéki népbaladák.* Arany A. László hagyatékából. Somorja,
Kisebbségkutató Intézet.
- LÜKŐ Gábor
1957 A magyar népdalszövegek régi stílusa. *Néprajzi Értesítő*, 5–48.
(Új kiadás: *Zenei anyanyelvünk.* 339–383. Budapest, Táton Kiadó,
2002.)

- MAGYAR Zoltán
 2009 *Két tornai népi énekes. Tornagörgői és lucskai népdalok és népdaladák.* Perkupa, Galyasági Településszövetség.
 2011 *Torna felé vezet egy út... Torna megyei népdaladák.* Budapest, Ballassi Kiadó. (Magyar Népköltészet Tára XI.)
- MEGAS, Georgios
 1971 *Die Ballade von der Artes Brücke.* Wien.
- NAGY Ilona
 2001 *Apokrif evangéliumok, népkönyvek, folklór.* Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- NAGY Miklós
 1980 *Szállj el fecskemadár Hevesen keresztül.* Eger.
- NAGY Zoltán
 1976 *Nógrádi népdaladák.* Balassagyarmat.
- OLOSZ Katalin
 2003 *Víz mentére elindultam.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
 2005 Ismeretlen magyar népdalada Szabó Sámuel diákgyűjtőinek hagyatékában. (Az ördögnek eladott leány.) In: KESZEG Vilmos – TÖTSZEGI Tekla (szerk.): *Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára.* 48–60. Kolozsvár. (Krizsa János Társaság Évkönyve 13.)
- OLOSZ Katalin (sajtó alá rendezte)
 2009 Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok.* 133–195. Budapest – Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- ORTUTAY Gyula
 1949 A magyar néprajztudomány elvi kérdései. *Ethnographia*, LX, 1–24.
 1953 Az „európai” ballada kérdéséhez. In: SZABOLCSI Bence – BARTHA Dénes (szerk.): *Emlékkönyv Kodály Zoltán 70. születésnapjára.* 125–132. Budapest, Akadémiai Kiadó. (Zenetudományi Tanulmányok I.)
 1959 Variáns, invariáns, affinitás. (A szájhagyományozó műveltség törvényszerűségei.) *MTA Tört. tud. Oszt. Közl.* IX. 3–4. 195–238.
 1966 *A halhatatlan népköltészet.* Budapest, Magvető Könyvkiadó.
 1969 Die europäische Volksballade. In: *Kontakt und Grenzen. Festschrift für Gerhard Heilfurt zum 60. Geburtstag.* 115–120. Göttingen, Otto Schwartz Verlag.
 1972 *Hungarian Folklore.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
 1985 *A magyar népköltészet. Népdaladák. Népmesék.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ORTUTAY Gyula (szerk.)
 1935 *Székely népdaladák.* Budapest, Egyetemi nyomda. (Újabb kiadás: 1940, 1948.)
 1952 *Kálmány Lajos népköltési hagyatéka I. Történeti énekek és katonadalok.* Budapest, Közoktatásügyi Kiadó.

- 1954 *Kálmány Lajos népköltési hagyatéka 2. Alföldi népballadák*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- 1955 *Magyar népköltészet*. 1. Népdalok, 2. Népballadák, 3. Népmesék. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. (Magyar Klasszikusok)
- ORTUTAY Gyula – KRÍZA Ildikó
1968 *Magyar népballadák*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. (Új, javított kiadás, 1976.)
- PALÁDI-KOVÁCS Attila
1991 *Ortutay Gyula*. Budapest, Akadémiai Kiadó. (A múlt magyar tudósai)
- PENAVIN Olga
1963 *Kórógyi népballadák*. Újvidék, Hungarológiai Intézet.
- PÓCS Éva
1986 *Magyar ráolvasások I–II*. Budapest, MTA Könyvtár.
- POGÁNY Péter
1978 *A magyar ponyva tüköre*. Budapest, Helikon Könyvkiadó.
- POZSONY Ferenc
1984 *Álomvíz martján. Fekete-Ügy vidéki magyar népballadák*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
1994 *Szeret vize martján*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- PUTYILOV, B. N.
1976 Szlavjanszkaja isztoricseszkaja ballada. Leningrád – Moszkva.
- RÁDULY József
1975 *Kibédi népballadák*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- RÉTHEY PRIKKEL Miklós
1991 *Az igaztörténet, szöveg, műfaj, módszer és valóság generatív kapcsolata az élő elbeszélésben*. Debrecen. (Folklor és Etnográfia 58.)
1992 *Rákóczi kis úrfi. Élő népköltészet Akasztón – balladák és balladás dalok*. Akasztó.
- SZABÓ Sámuel
2009 *Erdélyi néphagyományok*. (Sajtó alá rendezte Olosz Katalin) Budapest, Európai Folklor Intézet – Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- SZABÓ T. Ádám (szerk.)
1982 *Népballadák – Volksballaden*. Budapest, MTA Néprajzi Kutató Csoport.
- SZEMERKÉNYI Ágnes
2009 *Szólások és közmondások*. Budapest, Osiris Kiadó.
- TAKÁCS Lajos
1958 *Históriások-históriák*. Budapest. (Néprajzi Társaság Könyvtára)
- TALOȘ, Ion
1973 *Meșterul Manole*. București.
- TÁNCZOS Vilmos
1995 *Gyöngyökkel gyökereztél. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok*. Csíkszereda, Pro Print Kiadó.

- 2006 *Folklórszimbólumok*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság.
- VÁRI FÁBIÁN László
1992 *Vannak még ringó bölcsők. Kárpátaljai magyar népballadák*. Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó. (Második kiadás, 2006.)
- VARGYAS Lajos
1959 A „Közműves Kelemen” eredete. *Néprajzi Értesítő*, 5–73.
1960 Kutatások a magyar népballada középkori történetében. 1. Francia eredetű réteg balladáinkban. 2. A honfoglalás kori hősepika továbbélése balladáinkban. *Ethnographia*, LXXI, 163–276. és 479–523.
1962 Kutatások a magyar népballada középkori történetében 4. Műfaj és történeti tanulságok. *Ethnographia*, LXXIII, 206–259.
1967 *Researches into Mediaeval History of Folk Ballad*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1976 *A magyar népballada és Európa*. Budapest, Zeneműkiadó.
1983 *Hungarian Folk Ballads and Europe*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- VARGYAS Lajos (főszerk.)
1988 *Magyar néprajz nyolc kötetben. V. Magyar népköltészet*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- VOIGT Vilmos (szerk.)
1974 *A szájhagyományozás törvényszerűségei*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1998 *A magyar folklór*. Budapest, Osiris Kiadó.

ILDIKÓ KRÍZA

THE METHODS AND RESULTS OF RESEARCH ON FOLK POETRY
SINCE THE MIDDLE OF THE 20TH CENTURY. PART 1
(BALLAD RESEARCH)

In the second half of the 20th century the research of folklore texts deepened, and methods of investigation were improved. The article gives a brief overview about the main turns of development, the interest in newly recognized genres and research trends with special regard to ballad research. As the article was prepared for a festive academic session commemorating the scholarly oeuvre of István Tálasi and Gyula Ortutay, the author deals at the beginning of her article with the oeuvre of Gyula Ortutay, the determinative researcher of the period between 1945 and 1980, from the perspective of ballad research, although Ortutay himself did not consider himself as a ballad researcher.

The most important Hungarian ballad researcher after the Second World War was Lajos Vargyas, who created a new theory about the French-Walloon origin of Hungarian ballads and provided a system of types in his comprehensive work. Out of Transylvanian Hungarian ballad researchers, the author emphasises the achievements of two scholars of contemporary folklore tradition, namely those of József Faragó and Zoltán Kallós. A new approach was introduced by Ildikó Kríza applying the method of type analysis and investigating religious ballads. During half a century the exploration of data, collection of local ballads and publication of historical sources considerably extended. To illustrate these achievements the author gives a brief overview about 24 relevant books.

The publication of new texts supports the diversity of ballad genre, the necessity of preparing a ballad catalogue including those ballad types that have been neglected by former research. The author takes into consideration results achieved with historical studies of folklore, philological analysis and modern methods. Folklore studies attest the complexity of the origin of the genre and its undoubted change in course of the centuries. The achievements of this half century are multi-faceted, well reflect the unevenness of research and indirectly indicate what a number of tasks are to be completed in the future.